

Pääkirjoitus

Tunteet ja tutkimus

KULTTUURIN JA YHTEISKUNNAN TUTKIMUKSESSA on viime aikoina kiinnitetty aiempaa enemmän huomiota affekteihin, emootioihin, tunteisiin, tuntemiseen ja tuntumiseen. Tätä, erityisesti kansainvälisellä tutkimuskentällä näkyvää kiinnostusta, on kutsuttu esimerkiksi ”affektiiviseksi käänteeksi” (ks. esim. Koivunen & Paasonen 2001; Gorton 2007; Koivunen 2008). Tunteiden yhteiskunnallista ja kulttuurista analyysiä voi kuitenkin pitää osana laajempaa tutkimushistoriallista jatkumoa. Tutkimushistoriasta löytyy useita suuntauksia, joissa tunteita on analysoitu osana modernia elämänmuotoa. Esimerkkeiksi käyvät vaikkapa psykoanalyysi, psykohistoria, mentaliteettien tutkimus tai joukkopsykologia. Suomessa julkista keskustelua ovat herättäneet esimerkiksi Juha Siltalan (1992; 1994; 2009) tai Sari Näreen (1999a; 1999b) psykohistorialliset ja -sosiologiset tutkimukset, mutta myös Janne Kivivuoren (1992; 1996; 1999) nykyistä psykokulttuuria – ja politiikkaa kritikoivat teokset.

Suomalaisen median ja viestinnän tutkimuksen kohdalla affektiivisestä käänteestä puhuminen vaikuttaa jokseenkin liioitellulta. Tämän julkaisun edeltäjän, *Tiedotustutkimuksen*, 30-vuotisjuhlanumerossa Anu Koivunen (2008) esitti suomalaisen mediatutkimuksen kärsivän ”tunneongelmasta”. Hän kirjoitti tuolloin, että niin tunteet, kokemuksellisuus kuin aistimellisuuskin on mielletty ongelmallisiksi tai sivuutettu mediatutkimuksesta. Koivusen mukaan tunteet tulisi käsittää keskeiseksi kulttuurin ja yhteiskunnan tutkimuksen alueeksi, ja hän haastoi mediatutkijat purkamaan tunneongelmaa. Tämä tunteita käsittelevä *Media & Viestintä* -lehden teemanumero on yksi yritys vastata Koivusen esittämään haasteeseen.

Affektiivinen ja kulttuurinen käänne: tunteet valta-analyysin keskiöön

Vaikka julkaisu on nimetty tunne-teemanumeroksi, ei tunne ole ainoa käsite, jolla Koivusen kuvaamia ilmiöitä voidaan tarkastella. Yksi keskeinen tunnetutkimuksessa usein tehty ero on käsitteellinen jako affekteihin ja emootioihin. Karkeasti eriteltynä emootio on yleensä yhdistetty sosiaaliseen ja kulttuuriseen siinä missä affektin on nähty perustuvan pikemminkin biologiaan ja fyysisiin tunnereaktioihin. Käsitteellistä erontekoa on toki tuotettu muillakin tavoin, esimerkiksi esittämällä emootion, päinvastoin kuin affektin, vaativan aina subjektin (Gorton 2007). Osa tutkijoista, esimerkiksi tässäkin numerossa usein siteerattu Sara Ahmed (2004a; 2004b), ei kuitenkaan

pidä tiukkaa kahtiajakoa tarpeellisena, vaan käyttää näitä käsitteitä jokseenkin synonyymisesti. Jako voikin vaikuttaa teennäiseltä, mikäli tunteita tarkastellaan sosiaalisesti muotoutuneina, historiallisina sekä kulttuurisesti opittuina.

Kulttuurin ja yhteiskunnan tutkimuksen kentällä affektiivinen käänne on paikannettavissa erityisesti post-strukturalismin ja dekonstruktion kritiikkiin (esim. Hemmings 2005; Clough 2010). Eritoten tyytymättömyys post-strukturalistisia valtakäsityksiä kohtaan sekä yhteiskunnallisten rakenteiden oletettu ylikorostaminen on johtanut kasvaneeseen affektiivisuuteen kohdistuvaan mielenkiintoon. Osalle teoreetikoista affekti on näyttäytynyt sosiaalisista rakenteista irrallisena ja sosiaalisten merkitysjärjestelmien ulkopuolisena (tämän kritiikistä ks. Hemmings 2005). Tällöin affektin on katsottu olevan autonominen tai edustavan jonkinlaista ylijäämää tai liiallisuutta, jota rakenteita korostava lähestymistapa ei kykene tavoittamaan. Erilaisia affektin merkityksestä kiinnostuneita teoreettisia lähestymistapoja ei kuitenkaan voi redusoida mihinkään tiettyyn tai yleiseen affektiteoriaan (Seigworth & Gregg 2010). Affekteihin on suunnattu katse etenkin silloin, kun ihmistieteissä on haluttu korostaa materiaalisuuden ja ruumiillisuuden merkitystä (ks. esim. Clough 2010).

Sara Ahmed (2004a; 2004b) kiinnittää huomiota tunteiden produktiiviseen rooliin: tunteet eivät vain "ole", vaan ne myös "tekevät" ja niitä käytetään. Samankaltaisesti Imogen Tyler (2008) muistuttaa, etteivät affektit ole koskaan vain reaktiivisia, vaan niillä on konstituivaa valtaa. Tosin tunteiden ohella myös niiden poissaolo konstitui sosiaalista (ks. Kolehmainen 2010). Tunteiden voikin katsoa olevan kulttuurin ja yhteiskunnan tutkimukselle mielekäs tutkimuskohde juuri siksi, että valta toimii tunteiden kautta (Harding & Pribram 2002; ks. myös Hemmings 2005). Tunteita voi pitää esimerkiksi yhtenä eriarvoisuuden uusintamisen areenana (Harding & Pribram 2002). Emootioiden ja affekteiden teoreettinen ymmärtäminen on tärkeää etenkin silloin, kun tunteet toimivat, tai niitä käytetään, meitä vastaan (Gorton 2007).

Lisääntyvän affektiivisuutta koskevan kiinnostuksen rinnalla on ollut havaittavissa "kulttuurinen käänne", jonka myötä tunteet on alettu nähdä entistä enemmän kollektiivisiksi sekä sosiaalisesti ja historiallisesti muotoutuviksi (esim. Harding & Pribram 2009). Tunnetutkimuksen kentällä on kiinnitetty huomiota siihen, ettei tunteita voi pitää universaaleina tai ajalliset ja paikalliset määreet ohittavina, vaan historiallisten kontekstien erityisyyden huomiointi on tarpeen tunteistakin puhuttaessa. Lisäksi emootiot osallistuvat arkiseen sosiaalisten identiteettien ja epätasarvoisten valtasuhteiden tuottamiseen. Olisikin tutkittava tapoja, joilla emootiot ovat olemassa, vuorovaikuttavat, ja vaikuttavat yksittäisten ihmisten jokapäiväiseen elämään osana sosiaalista, eli sitä kuinka ne operoivat relationaalisesti. (Emt.) Yhtäältä tunteet siis osallistuvat kulttuurin rakentamiseen siinä missä muutkin sosiaa-

liset käytännöt (Hall 1997), toisaalta tunteet itsessään ovat yhteiskunnallisesti, kulttuurisesti ja historiallisesti tuotettuja. Sen sijaan, että tunteita pidettäisiin yksilöllisinä ja sisäsyntyisinä, tunteiden sosiaalinen, kulttuurinen ja historiallinen tuotanto ansaitsee tutkimuksellista tarkastelua. Vaikka tunteet koettaisiinkin yksilötasolla, ne operoivat myös laajempien kulttuuristen rakenteiden ja prosessien kautta (Harding & Pribram 2009) – niin myös mediassa ja sen kautta.

Mielihyvistä mielipahaan

Niin suomalaisessa kuin kansainvälisessäkin mediaan ja viestintään liittyvässä tunnetutkimuksessa huomio näyttää kiinnittyvän usein viihteellisyyteen ja kaupallisuuteen, median tuottamaan mielihyvään, terapeuttisuuteen ja voimaantumiseen, sekä erilaisiin konflikteihin ja katastrofeihin. Tunteiden merkitystä ei kuitenkaan voi redusoida ainoastaan voimaantumiseen, valtaistumiseen tai hyvin myyviin tunteisiin (ks. esim. Kivimäki 2008). Suomalaisessa mediatutkimuksessa ”huonoja” tunteita on toistaiseksi käsitelty suhteellisen vähän (kuitenkin esimerkiksi Pantti 2005; Pantti & van Zoonen 2006; Koivunen 2006; Laine 2007; Sumiala 2008). Niukalle huomiolle ovat jääneet myös tunteiden arkipäiväisyys sekä mielipahan, voimattomuuden ja haavoittuvuuden kysymykset.

Viime aikoina etenkin kulttuuritutkimuksen kenttää on luonnehtinut huomion kiinnittäminen ”huonoihin tunteisiin”, kuten inhoon, pelkoon, häpeään ja vihaan. Tosin ”hyviä” ja ”huonoja” tunteita ei voi aina erottaa toisistaan. Lisäksi on varottava pitämästä huonoja tunteita konservatiivisina ja menneisyyteen suuntautuvina ja hyviä tunteita progressiivisina ja tulevaisuuteen orientoituvina (Ahmed 2010). Keskustelua ovat avanneet esimerkiksi brittitutkijat Angela McRobbie (2004) ja Imogen Tyler (2008), joista ensin mainittu on kirjoittanut tosi-tv:n tuottamasta nöyryytyksestä ja jälkimmäinen mediakuvastojen toistamasta luokkainhosta. Vielä pidemmälle diagnoosinsa on vienyt sosiologi Frank Furedi (2006), joka on luonnehtinut koko mediakyllästeistä aikakautta ”pelon kulttuuriksi”. Olipa kyseessä sitten pelko, viha tai lumo, tunteiden sosiaalinen ja yhteisöllinen voima on tunnistettavissa myös niistä tutkimuksista, joissa kiinnostuksen kohteina ovat erilaiset mediatapahtumat, rituaalit ja speaktaakkelit ja näiden yhteiskunnallinen analyysi (ks. esim. Dayan & Katz 1992; Couldry 2003; Kellner 2003).

Käsillä olevassa *Median & Viestinnän* numerossa keskitytään siis tunteisiin. Laatiimme kirjoituskutsu herätti laajalti kiinnostusta, ja abstrakteja saapuikin ilahduttavan runsaasti. Vaikka toivoimme erityisesti tunteiden sosiaalisuuden huomioivia sekä tunteiden artikuloitumista suhteessa yhteiskuntaan käsitteleviä tekstejä, saamiemme ehdotusten perusteella tunteet mielletään edelleen ennen kaikkea yksilöllisiksi ja sisäsyntyisiksi. Tässä numerossa käsitellään erityisesti vihaa, pelkoa ja surua. Kaarina Nikunen kirjoittaa tunnepolitiikasta verkkokeskusteluissa ja etnisen toiseuden tuottamisesta vihan representaatioiden kautta. Myös Aini Linjakummun artikkeli tarttuu edelleen ajankohtaiseen pelon politiikkaan, esimerkkinään Muhammed -pilakuvien synnyttävät reaktiot. Liina Puustinen kirjoittaa journalististen kuvien tuottamista

tunteista analysoidessaan koulusurmaajan kuvan vastaanottoa. Kaisa Hiltunen tutkii surun ruumiillisia, esteettisiä ja sosiaalisia ulottuvuuksia *Eläville ja kuolleille* -elokuvassa. Ilahduttavaa on sekin, että huomiota saavat myös usein vähälle huomiolle jäävät arkipäiväiset tunteet. Päivi Hakkaraisen ja Pirkko Hyvösen artikkeli ikäihmistien tietokoneen käyttöön liittyvistä haluttomuuden tuntemuksista ja Teija Strandin ja Jaana Lähteenmaan analyysi rahapeleihin liittyvistä diskursseista valaisevat kumpikin osaltaan sellaisia puolia kulttuuristamme, jotka helposti jäävät speaktaakkeiden ja suurien tunteiden varjoon.

Tunteikasta lukukokemusta.

Kirjallisuus

- Ahmed, Sara (2010). Happy Objects. Teoksessa Gregg, Melissa & Seigworth, Gregory J. (toim.) (2010): *The Affect Theory Reader*. Durham & London: Duke University Press, 29–51.
- Ahmed, Sara (2004a). *The Cultural Politics of Emotion*. New York: Routledge.
- Ahmed, Sara (2004b). Affective Economies. *Social Text* 22:2, 117–139.
- Clough, Patricia T. (2010). The Affective Turn: Political Economy, Biomedicine, and Bodies. Teoksessa: Gregg, Melissa & Gregory J. Seigworth (toim.). *The Affect Theory Reader*. Durham & London: Duke University Press, 206–225
- Couldry, Nick (2003). *Media Rituals. A Critical Approach*. London: Routledge.
- Dayan, Daniel & Katz, Elihu (1992). *Media Events. The Live Broadcasting of History*. Cambridge: Harvard University Press.
- Furedi, Frank (2006). *Culture of Fear Revisited. Risk-taking and the Morality of Low Expectation*. London: Continuum.
- Gorton, Kristyn (2007). Theorizing emotion and affect: Feminist engagements. *Feminist Theory* 8:3, 333–348.
- Hall, Stuart (toim.) (1997). *Representation. Cultural representations and signifying practices*. London: Sage.
- Harding, Jennifer & Pribram, E. Deidre (2009). *Emotions. A Cultural Studies Reader*. London & New York: Routledge.
- Harding, Jennifer & Pribram, E. Deidre (2002). The Power of Feeling. Locating Emotions in Culture. *European Journal of Cultural Studies* 5:4, 407–426.
- Hemmings, Clare (2005). Invoking Affect. Cultural Theory and the Ontological Turn. *Cultural Studies* 19:5, 548–567.
- Kellner, Douglas (2003). *Media Spectacle*. London: Routledge.
- Kivimäki, Sanna (2008). Kadonnutta luokka etsimässä. *Kulttuurintutkimus* 25:4, 3–18.
- Kivivuori, Janne (1999). *Psykokirkko. Psykokulttuuri, uskonto ja moderni yhteiskunta*. Helsinki: Hanki ja Jää.
- Kivivuori, Janne (1996). *Psykopolitiikka. Paljastava psykologia suomalaisen yhteiskunnallisen keskustelun perinteenä*. Helsinki: Hanki ja Jää.
- Kivivuori, Janne (1992). *Psykokulttuuri. Sosiologinen näkökulma arjen psykologisoitumisen prosessiin*. Helsinki: Hanki ja Jää.
- Koivunen, Anu (2008). Affektin paluu? Tunneongelma suomalaisessa mediatutkimuksessa. *Tiedotustutkimus* 31:3, 5–24.
- Koivunen, Anu (2006). Do you remember Monrépos? Melancholia, Modernity and Working-Class Masculinity in The Man Without the Past. Teoksessa: Thomsen, Claire (toim.). *Northern Constellations. New readings in Nordic Cinema*. London: Norvik Press.
- Koivunen, Anu & Paasonen, Susanna (toim.) (2001). *Conference proceedings for affective encounters: rethinking embodiment in feminist media studies*. Saatavilla: <http://media.utu.fi/affective/proceedings.pdf> (luettu 11.1.2011)

- Kolehmainen, Marjo (2010). Gendering and normalizing affects? How the relation to porn is constructed in young women's magazines. *Feminist Media Studies* 10:2, 179–194.
- Laine, Tarja (2007). *Shame and Desire. Emotion, Intersubjectivity, Cinema*. Amsterdam: Peter Lang.
- McRobbie, Angela (2004). Notes on 'What Not To Wear' and post-feminist symbolic violence. Teoksessa: Adkins, Lisa & Skeggs, Beverley (toim.). *Feminism After Bourdieu*. Oxford: Blackwell, 99–109.
- Näre, Sari (toim.) (1999a). *Tunteiden sosiologiaa I. Elämyksiä ja läheisyyttä*. SKS: Helsinki.
- Näre, Sari (toim.) (1999b). *Tunteiden sosiologiaa. II. Historiaa ja sääteilyä*. SKS: Helsinki.
- Pantti, Mervi (2005). Masculine Tears, Feminine Tears – and Crocodile Tears: Mourning Olof Palme and Anna Lindh in Finnish Newspapers. *Journalism: Theory, Practice and Criticism* 6:3, 357–377.
- Pantti, Mervi & van Zoonen, Lisbeth (2006). Do Crying Citizens Make Good Citizens? *Social Semiotics* 16:2, 205–224.
- Seigworth, Gregory J. & Gregg, Melissa (2010). An Inventory of Shimmers. Teoksessa: Gregg, Melissa & Seigworth, Gregory J. (toim.). *The Affect Theory Reader*. Durham & London: Duke University Press, 1–25.
- Siltala, Juha (2009). *Sisällissodan psykohistoria*. Helsinki: Otava.
- Siltala, Juha (1994). *Miehen kunnia. Modernin miehen taistelu häpeää vastaan*. Helsinki: Otava.
- Siltala, Juha (1992). *Suomalainen ahdistus: Huoli sielun pelastumisesta*. Helsinki: Otava.
- Sumiala, Johanna (2008). Georges Bataille and the Dark Side of the Social; The Case of Abu Ghraib. Teoksessa: Beech, Amanda; Joseph-Lester, Jasper; Poole, Matthew (toim.). *Episode: The Pleasure and Persuasion of Lens Based Media*. London: Artwords Press.
- Tyler, Imogen (2008). "Chav mum chav scum": Class disgust in contemporary Britain. *Feminist Media Studies* 8:1, 17–34.